

O consentimento para a intervención con fillos e fillas menores de proxenitores en conflito.

A actividade da Comisión de Ética e Deontolóxica (CED) do Colexio Oficial de Psicoloxía de Galicia está revelando un notable número de queixas contra o labor profesional dos psicólogos e psicólogas en relación ao dereito á información dos/as usuarios/as, é dicir, sobre os artigos 25 e 42 do Código Deontolóxico do Psicólogo¹. Arredor dun 36% das denuncias presentadas no ano 2014 contiñan algunha referencia a eses dous artigos. A preocupación advertida pola CED sobre os asuntos relacionados con estes dous artigos, a raíz das diversas consultas realizadas polos e polas profesionais, é aínda maior.

Un 63% das consultas realizadas á CED durante o pasado ano contemplaron na súa resposta algunha referencia ao artigo 25 do Código Deontolóxico do Psicólogo. As referencias ao artigo 42 producíronse nun 30% das consultas do mesmo ano.

A preocupación da Comisión de Ética e Deontoloxía sobre o dereito á información dos pais e nais dos e das menores atendidas por profesionais da Psicoloxía e o xeito en que esta obriga deontolóxica se veu tratando foi motivo de varias colaboracións da CED coa Circular Informativa do COPG: "*O dereito á información dos pais*" (Circular Informativa Nº 231), "*Interpretación do artigo 25 do CDP*" (Circular Informativa Nº 235) e "*O Consentimento informado*" (Circular Informativa Nº 237). A atención prestada a estes mesmos asuntos dun modo máis tanxencial noutras Circulares lévanos a concluír que a preocupación por este tema é unha constante ao longo dos últimos anos.

Na experiencia da CED atopamos que é no ámbito forense, máis en concreto na peritaxe sobre a garda e custodia de fillas e fillos menores e sobre todo na práctica privada, onde fundamentalmente se presentan as queixas contras as intervencións profesionais referidas ao dereito de información das nais e pais.

A interpretación que desde a CED se fai do artigo 25 do Código Deontolóxico do Psicólogo, recollida na circular Nº 235, apoiándose no artigo 156 do Código Civil, estima que, tratándose de pais e nais en posesión da patria potestade², presuponse que o psicólogo ou psicóloga actúa como un terceiro de boa fe, asumindo que o proxenitor ou proxenitora que trae o seu fillo ou filla á consulta ou ao despacho do ou da profesional faino co consentimento expreso ou tácito do outro. Pola contra, esta presuposición de boa fe, por parte tanto da psicóloga ou psicólogo como do proxenitor ou proxenitora que acode coa súa filla ou fillo pode dar lugar a unha situación na que o outro proxenitor ou proxenitora quede, sen máis, privado da información da eventual intervención sobre o seu fillo ou filla.

Ante situacións como esta, de vulneración virtual de dereitos dun dos proxenitores ou proxenitoras, a intervención podería entrar en risco de conculcar tamén o principio de imparcialidade recollido no artigo 15 do noso Código Deontolóxico³. A CED, a través da Circular Nº 231, propuxo que os e as profesionais deberían valorar coidadosamente este tipo de situacións e facer as recomendacións oportunas á proxenitora ou proxenitor presente para facilitar tamén a comunicación ao non presente.

Neste momento, desde a Comisión de Ética e Deontoloxía opinamos que chegou o momento de animar os e as colegas que se enfrontan profesionalmente a este tipo de situacións a que dean un paso adiante no compromiso ético de facilitar as condicións para a comunicación a ambos proxenitores a intervención cos seus fillos e fillas menores.

Neste sentido, cremos que podería ser interesante comunicar á proxenitora ou proxenitor presente a necesidade, como un deber deontolóxico do profesional, de que o outro proxenitor sexa informado sobre a intervención (natureza, finalidade, etc.) que se pretende levar a cabo co súa filla ou fillo menor.

Ante a posibilidade de que a relación entre os proxenitores non facilite o contacto entre eles, animaríase á ou ao profesional a que brinde ao proxenitor ou proxenitora a súa colaboración para facer que o dereito á información da outra proxenitora ou proxenitor sexa efectivo (por exemplo, valorando ou discutindo co proxenitor ou proxenitora presente diferentes modos de proceder).

Sería recomendable e prudente que dalgunha maneira quedase constancia escrita no expediente ou historia do caso das accións levadas a cabo. Incluso sería posible deseñar un formulario no que a proxenitora ou proxenitor subscribise o feito de ter sido informado da súa responsabilidade e de ter recibido por parte do ou da profesional as recomendacións oportunas.

Noutras ocasións danse casos nos que a conflitiva entre proxenitores é tan evidente que o recurso á boa fe do profesional como terceiro que intervén (nos termos recollidos no artigo 156 do Código Civil) non se pode asumir.

Nestas situacións o risco de vulneración de preceptos deontolóxicos multiplícase. Ademais dos xa mencionados artigos 15 e 25 do Código Deontolóxico do Psicólogo, a infracción máis común refírese, en termos de vulneración do dereito á información, ao artigo 42.

Aquí atopamos que con certa frecuencia a valoración do sistema familiar nas actuacións denunciadas ante a CED realizouse sen avaliar directamente a todos os membros significativos (a pesar do acordo xeneralizado existente entre as e os profesionais de que este tipo de valoracións debe incluír indefectiblemente a ambos proxenitores). Así, chegan a emitirse informacións sobre un dos proxenitores sen que teña sido efectivamente avaliado. Non acostuma quedar claro de onde proceden tales informacións, pero decotío parecen provir do relato dalgún ou de varios restantes membros da familia e non é infrecuente que tales informacións se tomen como elementos avaliativos dos que se derivan conclusións e recomendacións de transcendencia para a finalidade do informe. O que en ocasións entraña a vulneración tamén do artigo 48 do Código Deontolóxico do Psicólogo⁴ ao utilizarse información que non foi convenientemente contrastada.

Porén, o relevante desde o punto de vista do dereito á información estriba en que a información referida á proxenitora ou proxenitor non presente acostuma ser de máxima privacidade. Decotío preséntanse referencias a datos de saúde, tanto física como mental, datos sobre a súa intimidade, etc. E que -independentemente da súa veracidade e pertinencia- se fan constar no informe sen ter solicitado o correspondente e oportuno consentimento da persoa interesada.

Nestes casos, onde o conflito entre proxenitores é obvio, recoméndase aclarar ao proxenitor ou proxenitora que solicita a intervención que para poder realizar a tarefa é indispensable contar co consentimento de todas as persoas que legalmente estean en condicións de prestalo⁵.

Aínda que o consentimento habitualmente pode prestarse de modo verbal, as complicacións que poden derivarse destas situacións suxire que quede convenientemente rexistrado no historial ou expediente onde se recolle a documentación relacionada co caso. Incluso non se debería rexeitar a posibilidade de que os devanditos consentimentos se recollan por escrito por medio dun formulario no que quede constancia das características da intervención e o consentimento dos usuarios e usuarias para levalos a cabo.

Evidentemente as ideas, as opinións e as suxestións que se presentan neste escrito non teñen un carácter vinculante, xa que a decisión final queda nas mans da ou do profesional que resulta ser o último responsable das actuacións.

¹ Artigo 25º

Cando se faga cargo dunha intervención sobre persoas, grupos, institucións ou comunidade, o/a psicólogo/a ofrecerá a información adecuada as características esenciais da relación establecida, os problemas que está abordando, os obxectivos que se propón e o método utilizado. No caso de menores de idade ou legalmente incapacitados, farase saber aos seus pais ou titores. En calquera caso, evitarase a manipulación das persoas e tenderase cara á consecución do seu desenvolvemento e autonomía.

¹ Artigo 42º

Cando a dita avaliación ou intervención a solicitou outra persoa-xuíces, profesionais do ensino, pais, empregadores, ou calquera outro solicitante diferente do suxeito avaliado-, este último ou os seus pais ou titores terán dereito a ser informados do feito da avaliación ou intervención e do destinatario do informe psicolóxico conseguinte. O suxeito dun informe psicolóxico ten dereito a coñecer o contido do mesmo, sempre que disto non se derive un grave prexuízo para o suxeito ou para o/a psicólogo/a, e aínda que a solicitude da súa realización a fixesen outras persoas.

² Lémbrese que a decisión sobre o tratamento psicolóxico dos menores é un asunto que concirne á patria potestade e non á custodia, salvo atribución expresa por parte dun tribunal xudicial (Circular Informativa nº 242, "Aclarando conceptos" sobre as diferenzas entre patria potestade e custodia).

³Artigo 15º

Cando se ache diante de intereses persoais ou institucionais contrapostos, procurará o/a psicólogo/a realizar a súa actividade con máxima imparcialidade. A prestación de servizos nunha institución non exime da consideración, respecto e atención ás persoas que poidan entrar en conflito coa institución mesma e das cales o/a psicólogo/a, naquelas ocasións en que lexitimamente proceda, haberá de facerse valedor ante as autoridades institucionais.

⁴Artigo 48º

Os informes psicolóxicos haberán de ser claros, precisos, rigorosos e intelixibles para o seu destinatario. Deberán expresar o seu alcance e limitación, o grao de certeza que sobre os seus varios contidos teña o informante, o seu carácter actual ou temporal, as técnicas utilizadas para a súa elaboración, facendo constar en todo caso os datos do profesional que emite.

⁵ Nos termos previstos na Lei 41/2002, de 14 de novembro, básica reguladora da autonomía do paciente e de dereitos e obrigas en materia de información e documentación clínica (BOE nº274 de 15/11/2002).